

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
Одеський державний університет внутрішніх справ

**ЛЮДИНА МАЄ ПРАВО:
соціально-гуманітарний дискурс
у контексті реформаційних
процесів в Україні**

Матеріали
круглого столу

м. Одеса, 21 листопада 2019 року

Одеса
«Астропринт»
2019

УДК [101.1+340+316](477)(063)
Л937

Редакційна колегія:

Кузнichenko Сергій Олександрович — д. ю. н., професор, проректор
Одеського державного університету внутрішніх справ;

Надибська Оксана Ярославівна — д. філос. н., професор, завідувач ка-
федри соціально-економічних дисциплін Одеського державного уні-
верситету внутрішніх справ

Відповідальна за випуск: **О. Я. Надибська**

Рекомендовано до друку рішенням відділу організації наукової
роботи та кафедри соціально-економічних дисциплін Одеського дер-
жавного університету внутрішніх справ (*протокол № 11 від 6 листопа-
да 2019 р.*)

Людина має право: соціально-гуманітарний дискурс у кон-
Л937 тексті реформаційних процесів в Україні : матеріали круглого
столу (м. Одеса, 21 лист. 2019 р.) / ред. кол. : С. О. Кузнichenko,
О. Я. Надибська ; відп. за вип. О. Я. Надибська ; Одес. держ.
ун-т внутр. справ. — Одеса : Астропринт, 2019. — 184 с.

ISBN 978—966—927—566—0

Матеріали круглого столу «Людина має право: соціально-гумані-
тарний дискурс у контексті реформаційних процесів в Україні», при-
свяченого Всесвітньому дню філософії. Тематика круглого столу охо-
плює дослідження проблем забезпечення, реалізації та захисту прав
людини в Україні в контексті сучасних суспільно-політичних процесів
та особливостей гуманітарної складової у практиці звільнення окупованих територій.

Матеріали подано в авторській редакції. Автори опублікованих
матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених
фактів, цитат, галузевої термінології, інших відомостей.

УДК [101.1+340+316](477)(063)

ISBN 978—966—927—566—0

© ОДУВС, 2019

ВЕЛЬМИШАНОВНІ УЧАСНИКИ ЗАСІДАННЯ КРУГЛОГО СТОЛУ!

Організація та проведення круглого столу, присвяченого Все-
світньому дню філософії на тему «Людина має право: соціально-гу-
манітарний дискурс у контексті реформаційних процесів в Україні»
підкреслює усталення «прав людини», у числі головних пріоритетів в
Україні. У сучасному світі правовою може вважатися лише та держа-
ва, у якій «людина» є найвищою соціальною цінністю.

У той же час, неможливо ґрунтовно обговорювати проблематику,
пов'язану із всеохоплюючим поняттям «права людини» поза контек-
стом реформаторських процесів в Україні, які були суттєво ускладне-
ні не спровокованою нашою країною збройною агресією Російської
Федерації проти України у 2014 році. Прикрими результатами цієї
агресії стали неправомірна окупація Росією Автономної Республіки
Крим і збройне вторгнення на територію Донецької та Луганської об-
ластей. Гадаю, що маю право вести мову про це, оскільки тривалий
і найважчий, найбільш загрозливий для самого існування України
як держави час боронив Вітчизну від тих, хто зазіхав на її територі-
альну цілісність. Згадую про це для того, щоби спонукати всіх нас до
об'єктивного осмислення новітньої історії та до того, щоби ми могли
зробити з минулого важкі, але необхідні висновки і окреслити страте-
гії подальшого розвитку на близьке й далеке майбутнє.

Особливістю роботи цього річного круглого столу стало виокрем-
лення в спеціальний дослідницько-пошуковий напрям проблемно-
тематичного кола, пов'язаного із потребою осмислити гуманітарну
складову у практиці звільнення окупованих територій. Правильність
і необхідність такого підходу не викликає сумнівів, оскільки в будь-
який момент Україна має бути готовою до звільнення окремих райо-
нів Донецької та Луганської областей від окупації.

Карагіоз Р. С.

кандидат політичних наук

доцент кафедри адміністративної діяльності поліції ОДУВС

НАДАННЯ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ ЯК УМОВА ДОТРИМАННЯ ПРАВ І СВОБОД ГРОМАДЯН У СУСПІЛЬСТВІ

Законодавство кожної країни у сфері правової допомоги має певні особливості, в тому числі стосовно умов і порядку надання безоплатної правової допомоги, яка є однією з гарантій держави щодо реалізації та захисту прав і законних інтересів громадян, визначених відповідно категоріям населення в порядку і на підставах, передбачених законом, за рахунок бюджетних коштів. Спосіб організації надання безоплатної правової допомоги за рахунок державного бюджету визначається місцевими умовами, серед яких — правові традиції, культура та доступний бюджет [1].

Варто зазначити, що у більшості демократичних країн вважається необхідним надавати безоплатну правову допомогу особам, які не в змозі дозволити собі оплатити адвоката під час суду. Ненадання подібної допомоги дорівнювало б позбавленню таких осіб доступу до правосуддя або завдавало б удару по їхніх інтересах в разі судового розгляду справ, іншими сторонами в яких виступають заможні люди або державні органи. Це порушувало б принцип рівності перед законом, якого вимагає верховенство права.

Різні країни (включаючи країни ЄС) мають певні відмінності в засадах, функціонуванні та управлінні системами безоплатної правової допомоги. Обсяг того, що саме може передбачати безоплатна правова допомога, також різниться від країни до країни. Європейська Комісія, приміром, визначила, що така правова допомога означає будь-що із зазначеного нижче: надання порад до судового розгляду справи, з метою розв'язання спору на попередньому етапі; надання консультаційних чи представницьких послуг адвоката на безоплатній основі або малим коштом; часткове чи повне звільнення одержувача від сплати інших коштів (наприклад, судових витрат); надання безпосередньої грошової допомоги для покриття витрат, пов'язаних із судовим провадженням (гонорарів адвокатам, судових витрат, видатків на забезпечення присутності свідків тощо).

Доступ до правосуддя є засадничим для захисту прав людини; це підтверджено багатьма міжнародними договорами. В діючій Кон-

ституції України право на отримання правової допомоги виділено в окрему статтю. Відповідно до ч. 1 ст. 59 Конституції України кожен має право на правову допомогу. Названа стаття забезпечує однаковий правовий захист для всіх осіб, які мають потребу в отриманні такої допомоги, незалежно від їхнього матеріального становища. Конституційне право кожного на правову допомогу за своєю суттю є гарантією реалізації, захисту та охорони інших прав і свобод людини та громадянина, і в цьому полягає його соціальна значущість. Отже у Конституції України закладено гарантії дотримання прав особи, яка не є спеціалістом у галузі права, на фахову правову допомогу з боку професійних адвокатів, причому Основний Закон вказує на те, що таким правом користуються як особи, яким пред'являється обвинувачення, так і інші, які потребують правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах.

Варто відзначити, що поняття права на правову допомогу надано в рішенні Конституційного Суду України № 13-рп/2000 від 16 листопада 2000 року (справа про право вільного вибору захисника) та підтверджено наступними рішеннями та законодавчими актами [2]. Зокрема в ньому зазначено, що з метою забезпечення реалізації закріплених прав і свобод людини і громадянина Конституція України встановлює відповідні правові гарантії. Зокрема в частині першій ст. 59 Конституції України закріплено право кожного на правову допомогу. Незважаючи на певні реформи судової гілки влади і зміни, право на правову допомогу — це гарантована Конституцією України можливість фізичної особи отримати правові послуги.

Конституційний Суд України зазначає, що гарантування кожному права на правову допомогу в контексті частини другої ст. 3, ст. 59 Конституції України покладає на державу відповідні обов'язки щодо забезпечення особи правовою допомогою належного рівня. Такі обов'язки обумовлюють необхідність визначення в законах України, інших правових актах порядку, умов і способів надання цієї допомоги. Проте не всі галузеві закони України, зокрема процесуальні кодекси, містять приписи, спрямовані на реалізацію такого права, що може призвести до обмеження чи звуження змісту та обсягу права кожного на правову допомогу.

Важлива роль у забезпеченні прав і свобод людини і громадянина приділяється міжнародно-правовим гарантіям. Проголошення будь-якого права людини, навіть закріпленого відповідними актами держави та її органів, не має значення без реальних гарантій його здійснен-

ня. Крім того, гарантування кожному права на правову допомогу є не тільки конституційно-правовим обов'язком держави, а й дотриманням взятих Україною міжнародно-правових зобов'язань відповідно до положень Загальної декларації прав людини 1948 року, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 року тощо. Конституційне право кожного на правову допомогу за своєю суттю є гарантією реалізації, захисту та охорони інших прав і свобод людини і громадянина, і в цьому полягає його соціальна значимість. Серед функцій такого права у суспільстві слід окремо виділити превентивну, яка не тільки сприяє правомірному здійсненню особою своїх прав і свобод, а й насамперед спрямована на попередження можливих порушень чи незаконних обмежень прав і свобод людини і громадянина з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб.

Визначення поняття «правова допомога», тим більше поняття «безоплатна правова допомога», дотепер не було предметом глибокого наукового дослідження в політико-правовій науці. На сьогодні спробу визначення поняття «правова допомога» здійснено у наукових працях із загальної теорії прав людини.

У науковій літературі правова допомога розглядається як сформована на основі міжнародних відносин система організаційно-правових та нормативних засобів, що використовуються під час співробітництва держав у сфері взаємного надання допомоги щодо цивільних, кримінальних та інших категорій справ, які вимагають здійснення процесуальних дій на території більш ніж однієї країни.

Стаття шоста Конвенції Ради Європи про захист прав і основоположних свобод надає обвинуваченому право захищати себе особисто чи використовувати юридичну допомогу захисника, вибраного на власний розсуд, або — за браком достатніх коштів для оплати юридичної допомоги захисника — одержувати таку допомогу безоплатно, коли цього вимагають інтереси правосуддя.

Проаналізувавши міжнародні акти, можна зробити висновок: саме гарантований державою захист у кримінальній справі складає той мінімальний обсяг правової допомоги, що обов'язково має забезпечуватись державою. Рівень такого захисту не повинен бути залежним від ступеня матеріальної забезпеченості особи.

Відповідно до норм ст. 59 Конституції України кожен має право на правову допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомо-

га надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав.

В той же час слід зауважити, що саме поняття правової допомоги не вичерпується наданням захисту від кримінального переслідування. Так, за найбільш поширеним визначенням, що правова (юридична) допомога — це державна, недержавна (приватна, комерційна) діяльність з надання кваліфікованої допомоги фізичним та юридичним особам в розумінні, правильному застосуванні та дотриманні законодавства, консультації з юридичних питань та питань права, що спрямовані на захист та сприяють дотриманню прав та законних інтересів громадян. І це є однією головних ознак дотримання прав і свобод особи в суспільстві зокрема та певним індикатором правової держави в цілому.

Література

1. Про організацію надання безоплатної первинної правової допомоги: розпорядження Миколаївської обласної державної адміністрації від 23 вересня 2011 р. № 275-р. URL: <http://www.mykolayiv-oda.gov.ua>. Дата звернення 5 вересня 2019; Про організацію надання населенню безоплатної первинної правової допомоги: розпорядження Одеської обласної державної адміністрації від 22 серпня 2011 р. № 671. URL: <http://www.odessa-oda.gov.ua>. Дата звернення 5 вересня 2019; Про затвердження Порядку надання безоплатної первинної правової допомоги у Дніпропетровській обласній державній адміністрації: розпорядження Дніпропетровської обласної державної адміністрації від 2 березня 2012 р. № 125-р. URL: <http://www.adm.dp.ua>. Дата звернення 5 вересня 2019.
2. Про безоплатну правову допомогу: Закон України: основні положення та підходи до впровадження: Роз'яснення Міністерства юстиції України від 9 квітня 2012 р. URL: www.minjust.gov.ua

Варинська А. М., Грудок-Костюшко М. О. Правові аспекти соціокультурної адаптації іноземних студентів в Україні	37
Варинський В. О. Проблеми та перспективи сучасної юридичної освіти	40
Голубович І. В., Тихомірова Ф. А. Право на філософію в сучасному суспільстві: проблеми та виклики в українському контексті	43
Дулгер В. В., Пашаєв А.З. огли Дотримання прав людини у районі проведення операції Об'єднаних сил: міжнародний погляд	45
Дурдинець М. Ю., Павлишин О. В. Права людини як соціокультурний феномен у контексті філософсько-правових досліджень	47
Єфтєні Н. М. Права людини і функціонування громадянського суспільства в Україні	51
Жмай О. В. Цінності суспільства, в якому ми хочемо жити: економічна складова	53
Жогов В. С. Захист права на об'єкти авторського права, виражені у цифровій формі в мережі Інтернет	55
Завгородня Ю. В. Захист прав людини в умовах військового конфлікту на Сході України	58
Калініна А. В. Культурний релятивізм як детермінанта злочинності іноземців в Україні	61
Каменчук Т. О. Теоретичні аспекти політичної компетентності в державному управлінні	63

Карагіоз Р. С. Надання правової допомоги як умова дотримання прав і свобод громадян у суспільстві	66
Крестовська Н. М. Удосконалення процесуальних гарантій прав дитини — жертви або свідка насильства	70
Маді Г. І., Пальчінська М. В. Економічна маргінальність в контексті трансформацій сучасного українського суспільства	73
Малишенко Л. О. Інтелектуальні технології як домінуюча риса нового суспільного порядку	76
Мартинюк Е. І., Никитченко О. Е. Особливості відтворення права на свободу совісті в Україні в умовах гібридної війни	78
Маслов Ю. К., Войнова Е. О. Впровадження електронного голосування: позитивні та негативні риси електронних виборів	81
Маслов Ю. К., Сандул О. А. Опозиційність як прояв сутнісної природи опозиції	85
Медина В. О. Вплив масмедіа на формування гендерної особистості	89
Миколенко О. М. Застосування запобіжних заходів та дотримання прав особи у кримінальному провадженні	93
Мирза С. С. Права та обов'язки ревізійної комісії у договірних відносинах з управління майном співвласників багатоквартирного будинку	96
Міхальова Ю. О. Правова культура як складова екзистенціального досвіду особистості	99